

VĚDEŽ.

Časopis za mladost sploh,
pa tudi za odrašene proste ljudi.

I. tečaj.   24. Velkiserpana 1848.   8.

Molitev pomaga.

Barba je bila vboga zapušena vdova — samiga sinčika pridniga Mihca je imela, s katerim je v revni bednici nekiga skopina stanovala, katerimu pa je mogla vsake kvatre nekej precej plačevati. Revšina pa jo je také terla, de zdaj plačati ni mogla. Torej je prosila možá, de bi poterpil nekoliko, ker je obljubila pred ko bo moč gotovo plačati. „Štir in dvajset ur,“ zakričí pa ta, „ti dam odlóga, če v tem času ne plačaš, se spravi spod moje strehe; de pa škode ne bom imel, ti bode vse tvoje malovredno blagó prodano.“ Nič ni pomagalo, ne jok ne stok. „Kar sim rekel, sim rekel“ reče mož, in oberne ji herbet. — Kaj je hotla Barba? Ni biló drugač, ko se v božjo voljo vdati. — Popoldne je gnal Mihec kozó, edino redilo njegove matere, na pašo. Tu pred neko znamenje Marije poklekne, moli, in šerčno prosi kraljico nebes in zemlje, de bi odvernila nesrečo. Ko je odmolil je v svojo baško (torbico) jagode nabiral, de bi jih materi nesel. Kar pripodí skol go-

lobico, ki se je v votlo drevó pred sovražnikam skrila. To viditi Mihec spléza na drevó do duple (votline), seže vanjo in privleče z golobico vred vùn kogá? težkó mošnó polno denarjev. Urnih nog teče do svoje matere, ji pokaže, kaj de je najdel, kjé in kakó. Marija je v slisala molitev Mihca, in otéla dva revna, tode pobožna človeka čudno nesreče, ki ju bila skorej skorej zadela. — Molitev pomaga. — *M. Valjavec.*

Nobeden se naj na svojo urnost prevèč ne zanaša.

Pred šestimi léti je šlo po vikšim dovoljenji iz Laškiga veliko hrovaških vojšakov skozi Novo mesto v svojo domovino. Bil je strašno vroč dan. Si vročino iz života pregnati, se gré eden izmed vojšakov, ki je bil v Benétkah prvi učnik plávanja, prec po kosilu prav sam v Kerko kópati. Ljudjé, ki so ga vidili, so pravili, de se je po vodi plavajoč z leséno palčico brez vse skerbí igral, ker jo je namreč semtertje po vodi metal in lovil. Pa to komaj četertinko (firteljč) ure terpí, kar na enkrat zavpije: „O, joj! pomagaj, kdor je živ!“ Nató se pogrézne. Ljudjé to viditi, vkup letijo in predin bi bil desetkrat z očmí trenil, sta že dva možá z velikima aka-ma v čolni po vodi veslala. Še kakih pét korakov je manjkalo do mésta, kjer se je bil vojšak pogréznil, ko se še enkrat prikaže in rokó, v kateri je terdno imenovano palčico deržal, iz vodé pomolí, pa pri ti, priči zopet zgine, Neu-

tégama eden dvéh móž s svojim dolgim ákam v vodo séže in ga pod pazho prijetiga brez rane vun privléče. Vse se je veselilo. Ali vse prizadevanje ljudi in zdravnika, po kteriga so bili še préd poslali, ko je bil toplenik iz vodé potegnjen, je bilo zastonj; zakaj mertúd (božji žlak) ga je bil zadél. — Glejte, takó nagló je končal v vodi móž, ki je bil — kakor sim že zgorej povédal — v Benétkah prvi učenik plavanja! Gotóvo ni nikdar mislil, de bo tako smert storil. Kdo pa bo popisal žalost žene in otročičev téga nesrečniga vojšaka, kterim je bil neki že pisal, kedaj de se bôjo zopet on z njimi in oni z njim vidili, in kteri so že dan njegoviga prihoda komaj čakali, ko so po njegovih pajdasih (kameradih) njega žalostno smert zvédili; — Zdravnik, ki ga je oživljal, je djal k ljudém: *Dobro zapomnite, de se ni ne s polnim, ne s praznim želodcam kópati varno; ravno takó tudi se je nevarno kópati, dokler še sonce močno pripéka. Vsak naj to pred kópanjem dobro prevdari, in nobeden se naj na svojo urnost preveč ne zanaša.*

J. Navratil.

Nekoliko od nekdanjih Turških vojsk v naših krajih.

(Dalje.)

Kakor se vidi iz bukev, ktere so gospod Anton Krempl, nekdanji fajmošter per Mali Nedéli v Slovenskih Goricah na Štajerskim, pod napisam „Dogodivšine štajerske zemlé“ spisali, in ktere smo še le zdej v roke dobili,

je bil kervožejni Turk na Štajersko še pred prihromel, kot na Krajnsko, in scer že v letu 1396 *) do mésta Ptujja, je to mésto požgal in šestnajst tavžent ljudi s sabo gnal. Okoli Ptujja se še zdej pripoveduje, kakó so tù otroke na špice natikali, in v Ormoži na Štajerskim se govori od Turške obséde, to je, Turk je mesto tako od vsih strani obsedel, de se noben človek ni smel upati, iz mesta iti, pomoči ali živeža iskati. Leta 1418 je Turški cesar Amurat, potém ko je bil že skoro celo ogersko kraljestvo pod-se dobil, zopet veliko vojsko poslal, de naj Štajersko pod njegovo oblast spravi. Turki privihrijo nad mesto Radgono. **) Njih vojvoda misli, de to mesto in grad dobiti, mu je le igrača; ali zastonj on z vso močjo nad Radgono rine pervo-, drugo-, tretjokrat, vsakokrat je od možkih in ženskih tega ozidaniga mésta takó nazaj veržen, de nič ne opravi. Od jéze goreč gré zdej na sgornji in spodnji kraj mésta prék réke Mure in od Radgone gori vse pokončá, požgè in pomori, kar v roke dobí. — Zdej mu pride štajerski vajvoda Ernest imenoven železni, z veliko vojsko Štajercov na Lipničko polje naproti. Tudi pridejo grof Frangepan z 250 krajnskimi konjiki in z 800 Hrovati, grof Turjaški pa s 1000 krajnskimi pešci, koroški deželski kapitán z 200 pešci in 700 konjiki, razun téh pa še pét

---

*) Stran 126 zgorej imenovanih bukev.

**) Radkersburg.

tavžent drugih vojšakov. Pri Apačah na Černečkim polji se zagrabijo. Z grozovitnim vpitjem planejo Turki nad naše. Strašno so se bili, in že naši omágajo, kar prirušijo z želézam okovani koroški konjiki in naši zopet serčnost dobijo. Krajski grof Frangepan, kteriga so bili že Turki zasačili, kteriga so pa serčni Štajerci rešili, skoči nad Turškiga vojvoda Ahmeda Béga in mu hoče s svojim ojstrim mečem glavo rasklátí; ta pa se na stran pripogne in zasučé svojo krivo sablo proti Frangepanovim vratu; ali Frangepan mu da zdej eno čez roko s svojo désno, ga zrabi za vrat z lévo in ga ne izpusti poprej, dokler se mertev na tla ne zverne. *) Turki viditi, de je njih vojvoda padel, strahú pobégnejo. — Še enkrat se vernejo; pa zopet morajo béžati. — Ko k Radgoni nazaj pridejo, jih Radgončani takó zmlatijo, de jih strašno veliko mertvih ostane. — — Sonce je ravno zahajalo, ko se začnó keršanski vojšaki zopet zbérati. Dva tavžent jih je manjkalo in brez rane ni bilo ne eniga; pa tudi je ležalo dvajset tavžent Turkov pobitih po kervavih hribih okoli Radgone, in drugi so iz dežele pobegnili.

(Dalje sledí.)

C v é t j e.

Zima je že slovó vzéla, divja sapa novo rojéne pomladí'jo je dalječ proti séveru zapodila; polja in lóke so spet zelenéle, in mile ro-

*) Kl. steierm. National-Kalender, Gratz 1842 — stran 18.

žice so začele v mnogih barvah iz travce vuu gledkati.

Drévjé je blo čez in čez z belim cvétjem pokrito, ko je Jožek z ljubim očkám vesélo na vert perskakljaj, in o lepôti prerrojene narave se veselil.

„O jej, oča!“ pravi ves zamaknjen, „oh oča, poglejte no našo malo jablano; kakor snežec cvetè! De te, to bo jabelk!“ —

„To se ti le tako zdí,“ pravijo oča, „ker te obilno cvetje zveselúje, ljubi revčik; in vunder je mogóče, de bomo v jeséni prav malo sádja iméli.“ „Le malo?“ se začúdi Jožek, „kako je to?“

„Poglej,“ pravijo oča, „zdaj jablana se le cvetè; de pa tudi lepó dozorí, je še veliko tréba. Mnogo cvétja, ljubi déčik, kakor se boš sam kmalo prepričal, bo véter raznésel, mnogo ga tičice, červi in druge živalice spodjedò, de vsahne in odpade; in kolikokrat se zgodí, de pòzni pomladanski mraz vso cvétje v eni nóči pokončá.“

„O to je žalostno,“ zdihne Jožek, „kadar nas up takó goljfá!“

„Ja pač žalostno,“ pravijo oča, „in tako tudi marsikteri oča od svojiga mladiga sina nar lepšiga sadú pričakuje; ali na enkrat strup razujzdanosti spodjé nar lepši cvétje čédnosti, in takó željno pričakovani sad ne dozorí.“

S temi besédami so oča sinčika milo, pa pomenljivo pogledali; ta jih je razumil, padel je na njih persi, in poln nar slajšiga čutila s solznimi očmí rékel: „To se vam, preljubi očka,

od mene ni tréba bati, za Boga, to ne! Ta kušljej in ta vroča solzica naj vam poterdi, de je moja obljuba resnična!“

Détomil.

Rogovor učenika z učenci.

Učenik. Poslednjič sim djal, de naj danes tisti, kteri želé od snéga, solíke ali solce, ali pa to če kaj bolj natanjko véditi, vstanejo.

(Muhar, Jamar in Pévec vstanejo.)

U. No, Muhár! kaj bi ti rad védil?

Muhar. Gospod učenik! ali je rês, de tudi copernice znajo točo délati, in de takrat, kader toča bije, po zraku létajo?

U. Otroci! dobro si zapomnite, de takih ljudi, kakoršni so pod imenam copernice znani nikoli nikjér ni, če pa jih ni, kakó zamórejó potlej točo délati?! — Vprašam, koga ljudi copernice imenujejo? — Véčidel stare žené, ki od starosti že komaj hódijo. Če pa še dobro hoditi ne morejo, kakó bojo neki letale?!

Jamar. Kakó pa je potlej to? Jez sim že večkrat slišal, de copernice točo iz lasí délajo, in zarês so se neki že v tóči lasjé narajmali. Zató pa pravijo ljudjé, de je odrézane lasé nar bolje v ogenj vréci, de copernice do njih ne pridejo.

U. Rês je, de so se v tóči že lasjé našli; pá kakó so lasjé v točo prišli? — Gotovo nikakor drugači, kakor de jih je močna sapa visoko v zrak zanesla. Primerznili so se tukaj na kako zérno toče; s tém zernam so pozneje zmerznili novi, niže plavajoči kančki

ali pa kako drugo zerno toče, in lasjé so bili po tim takim ne le k zernu toče primerzneni, ampak tudi vmerzneni najdeni.

Pévec. Pa pravijo, de je, kader se je ob hudi uri z blagoslovljenim ali žégnanim smodnikom streljalo, ali na oblak zvonilo, v tistim kraji kak čevelj, káka ruta, ali péča na tla padla. Ali niso te rečí od copernic?

U. Otroci! povédal sim vam že, kakó močna de je sapa pri Reki, Terstu in tudi na Krajskim pri Postojni in Ipavi; pozabil sim vam bil takrat povédati, de se veter včasi tudi nekako zavertí, in ravno zató se mu pravi vertínc. Vertínc se včasi s takó strašno močjo zavertí, de drevésa s koreniño vréd iz zemlje izpuli, in kviško vzdigne. Če ima tedej sapa tako móč, mendè tudi lahkó kak star čevelj, ki jih je dosti po ulicah in dvorih, kviško vzdigne. Ravno takó vzame huda sapa kaki ženski prav lahkó ruto iz za vrata, ali péčo z glave in odnese te rečí kviško. Priméri se, de potém, kader sapa, ktera jih je morde deleč po zraku zanesla, ponéha; ena ali druga teh rečí blizo tistiga kraja na tla pade, kjer se je na oblák zgonilo ali streljalo, in nevedni ljudjé mislijo, de je zavolj zvonjenja, ali streljanja kaki copernici odpala. Še nekoliko bi vam rad danes od téga povédal; pa ni več časa. Pripravite se tedej za bližno bart.